

Ευάγριος ο Ποντικός, ένα πρόσωπο αμφιλεγόμενο στην επιστημονική κοινότητα του χθες και του σήμερα

Ορθοδοξία / Θεολογία

Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ

Ο Ευάγριος ο Ποντικός είναι ένα από τα πρόσωπα που καταδικάστηκε ως αιρετικό από την Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο του 553, δύο αιώνες μετά την κοίμησή του. Έκτοτε το όνομά του αποσιωπήθηκε, ενώ η πρακτική του διδασκαλία υιοθετήθηκε ως ορθόδοξη και διαδόθηκε σε Ανατολή και Δύση [\[1\]](#). Προσωπικότητα πολυδιάστατη και ενδιαφέρουσα, εισηγητής του φιλολογικού είδους των Κεφαλαίων σε Εκατοντάδες [\[2\]](#), διαμορφωτής του λεξιλογίου της ασκητικής θεολογίας [\[3\]](#), προάγγελος της νοεράς προσευχής [\[4\]](#), αλλά ταυτόχρονα εμπλεκόμενος στην αίρεση του ωριγενισμού [\[5\]](#), προσέλκυσε το ενδιαφέρον των θεολόγων ερευνητών όχι μόνο του παρελθόντος αλλά και του παρόντος.

Έτσι, άλλοτε χαρακτηρίστηκε ως «*πιο ωριγενιστής από τον Ωριγένη*»[\[6\]](#), ενώ κάποιοι μίλησαν για «*ευαγγριανή πνευματικότητα*»[\[7\]](#). Ήδη από τα τέλη του ΙΖ΄ αιώνα παρουσιάζονται υπέρμαχοι της θεολογικής διδασκαλίας του Ευαγρίου, όπως ο LemaindeTillemont, ο οποίος δεν μπορεί να κατανοήσει ως ιστορικός τη συνοδική του καταδίκη. Έτσι γράφει τα εξής: «*Εναπόκειται στον Θεό, που οι κρίσεις του είναι αδιάβλητες, να γνωρίζει την αλήθεια των κατηγοριών που προσήψαν στον Ευάγριο. Όσο για εμάς, ό,τι μπορούμε να πούμε, είναι ότι το έγκλημα του Ωριγενισμού είναι κοινό σε πολλά πρόσωπα που μπορούμε δικαιολογημένα να πιστεύουμε πως υπήρξαν πολύ καλοί χριστιανοί. Αυτό που μας μένει από τα γραπτά του Ευαγρίου, δεν καταδικάζει κανέναν από όσους γνωρίζουμε*»[\[8\]](#). Αυτήν την κρίση του διάσημου ιστορικού, την επανέλαβε τον επόμενο αιώνα, ο G. Fontanini: «*Για την ορθότητα τόσων κατηγοριών, που προσάπτονται στον Ευάγριο, ο Θεός είναι κριτής. Υπέρ αυτού όμως είναι ότι το σφάλμα του Ωριγενισμού αποδόθηκε ακόμη και σε άνδρες που θαυμάζονταν για την αγιότητά τους...*»[\[9\]](#).

Το 1893 ο Zöckler έκανε μια σημαντική ανακάλυψη: παρατήρησε ότι το κείμενο δύο παραπομπών του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού στον Ευάγριο βρισκόταν κατά λέξη σε έναν από τους αντιωριγενικούς αναθεματισμούς του 553[\[10\]](#). Όμως αυτό ήταν ένα μεμονωμένο κείμενο, παρμένο από ένα άγνωστο έργο. Γι' αυτό και ο ίδιος ο Zöckler ομολογούσε πως δεν έβρισκε τίποτε από αυτά που γνώριζε απευθείας από το έργο του Ευαγρίου, το οποίο να δικαιολογεί την αυστηρή ετυμηγορία που απαγγέλθηκε εναντίον του από την αρχαία εκκλησιαστική παράδοση[\[11\]](#). Γι' αυτό και ο L. Duchense στον III^ο τόμο τής *Histoire ancienne de l'Église*

, που εκδόθηκε το 1910, έγραφε: «Στη σχολή του Βασιλείου και του Γρηγορίου δεν μπορεί να έμαθε να περιφρονεί τον Ωριγένη. Όπως όλοι οι μορφωμένοι μοναχοί, τον διάβαζε πολύ. Εντούτοις, σε ό,τι έγραψε ο ίδιος, δεν βρίσκεται ούτε ίχνος από ωριγένειες πλάνες»[\[12\]](#). Την ίδια υποστηρικτική γραμμή προς τον Ευάγριο ακολουθεί και ο F. Cavallera όταν προσπαθεί να εκτιμήσει και να αξιολογήσει τις μαρτυρίες που έχει στη διάθεσή του σχετικά με τις ωριγένειες έριδες. Έτσι θεωρεί ότι: «Είναι αδύνατον να βρούμε στην εκκλησιαστική λογοτεχνία της εποχής εκείνης, πλην της πολεμικής του Επιφανίου και, εν συνεχεία, των Θεοφίλου και αγίου Ιερωνύμου, κάποιο αξιόλογο ίχνος των ωριγένειων λαθών που να έτυχαν συστηματικής έκθεσης και υπεράσπισης, είτε στην Ανατολή, είτε ακόμη λιγότερο στην Δύση... Είναι αλήθεια ότι, σε ό,τι αφορά στον Ρουφίνο ή τον Ιωάννη, οι εχθροί τους, στην αδυναμία τους να παραθέσουν φράσεις καθαρά επιλήψιμες, αναγκάστηκαν να στρεψοδικήσουν πάνω σε λέξεις, να υποθέσουν αποσιωπήσεις και να λένε μαύρο αυτό που συνήθως σημαίνει άσπρο, δηλαδή να τους κατηγορήσουν... να παραποιήσουν ψευδώς τις σκέψεις τους. Είναι προφανές ότι τα επιχειρήματα της πολεμικής τους δεν είναι αρκετά για έναν αμερόληπτο ιστορικό. Το να πάρουμε κατά γράμμα τις διαβεβαιώσεις τους, ακόμη και εκείνες που προέρχονται από την πένα τού αγίου Ιερωνύμου, είναι παραποίηση των δεδομένων της υπόθεσης εργασίας κι έκθεση σε βαριά πλάνη. Η εξέταση των τάσεων δεν μπορεί να αντικαταστήσει την επιβεβαίωση των γεγονότων και την αντικειμενική βαρύτητα των εγγράφων. Όπως θα δούμε, μόλις πέρασε η ταραχή, δεν γίνεται πια λόγος για τον ωριγενισμό και για τον τρομερό κίνδυνο που αποτελούσε, ως την ημέρα, που, ενάμιση αιώνα αργότερα, στα χρόνια του Ιουστινιανού, το ξύπνημα της διαμάχης θα φανεί κατάλληλο για να ξεφορτωθούν τους ανυπάκουους αντιπάλους στις χριστολογικές έριδες»[\[13\]](#).

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Βλ. Ί. Μωϋσέσκου, *Ευάγριος ο Ποντικός Βίος - Συγγράμματα - Διδασκαλία*, Αθήναι 1937, σσ. 151-152. Ειδικότερα για την επιρροή του Ευαγρίου στον Μάξιμο τον Ομολογητή, M. Viller, «Aux sources de la spiritualité de Saint Maxime, Les œuvres d'Évagre le Pontique», *RAM*. XI, 1930, σσ. 156-184, 239-268 και 331-336, και J. Pegon, «Centuries sur la Charité», *SC* 9, Paris, 1945, εισαγωγή και σημειώσεις· στον Διάδοχο Φωτικής, E. des Places (εκδ.), *SC* 5, Paris, 1955, εισαγωγή, ειδικά σ. 11· στον Παλλάδιο, R. Draguet, Η «Λαυσιακή Ιστορία», une œuvre écrite dans l'esprit d'Évagre», *RHE* 41, 1946, σσ. 321-364 και 42,

1947, σσ. 5-49· στον Κασσιανό, S. Marsili, *Giovani Cassiano ed Evagrio Pontico, Dottrina sulla carità e contemplazione*, Rome, 1936.

Μάλιστα

ο

MarsiliaπέδειξεπρώταμιασειράφιλολογικώνδανείωντουΚασσιανούαπότονΕυάγριο, στηριγμένων σε πολλές αντιπαραβολές των κειμένων (σ. 87 και εξής), έπειταένανσυγκεκριμένοαριθμόδογματικώνεξαρτήσεωνιδιαιτέρωςεκάθαρων (σ. 103 κ.εξ.), που αφορούν στις διαιρέσεις της πνευματικής ζωής, τους βαθμούς της θεωρίας και την πράξη της προσευχής. ΤοθέμαμελέτησεεπίσηςοChadwick, *John Cassian, a study in primitive monasticism*, Cambridge, 1950, σσ. 139-148.

[2] Βλ. I. Hausherr, «Centuries», *DS* 2, 1938, στήλες 416-418, που αναγνωρίζει τον Ευάγριο ως «τον πρώτο συγγραφέα Εκατοντάδων». Πρβλ. Διάδοχος, *Έκατὸ Γνωστικὰ Κεφάλαια*, SC 5, εκδ. Edouard des Places, Paris 1955· Μάξιμος, *Κεφάλαια περὶ Ἀγάπης*, PG 90, 960A-1080D, *Κεφάλαια περὶ θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ*, PG 90, 1084A-1173A, *Κεφάλαια, διάφορα Θεολογικὰ τε καὶ περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας*, PG 90, 1177-1392· Θαλάσσιος, *Περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας, πρὸς Παῦλον πρεσβύτερον*, PG 91, 1428A-1469C· Ησύχιος, *Πρὸς Θεόδουλον λόγος ψυχοφελῆς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς κεφαλαιώδης, τὰ λεγόμενα ἀντιρρήτικὰ καὶ εὐκτικὰ ἑκατοντάδες δύο*, PG 93, 1480D-1144D· Συμεών του Νέου Θεολόγου, *Γνωστικὰ, Πρακτικὰ καὶ Θεολογικὰ Κεφάλαια*, SC 51, εκδ. Darrouges, Paris, 1957.

[3] Βλ. K. Korrigan, *Evagrius and Gregory, Mind, Soul and Body in the 4th Century*, Burlington 2009, σ. 50.

[4] Βλ. G. Tsakiridis, *Evagrius Ponticus and Cognitive Science, A Look at Moral Evil and Thoughts*, Eugene 2010, σ. 107.

[5] Βλ. A. Guillaumont, *Les "Képhalaia Gnostica" d'Évagre le Pontique et l'histoire de l'origénisme chez le Grecs et chez le Syriens*, Paris 1962, σ. 43.

[6] Βλ. Urs Von Balthasar, «Metaphysik und Mystik des Evagrius Ponticus», *ZAM*, 1939, σ. 32: «*Er ist origenistischer als Origenes, und von diesem Origenismus her, darin behält Bousset Recht, ist allein die evagrianische Mystik zu verstehen*».

[7] Βλ. I. Hausherr, «Le Traité de l'Oraison de Évagre le Pontique (Pseudo-

Nil)», Extrait de la RAM, XV, 1934, σ.117.

[8] Βλ. L. de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, t. X, Paris, 1705, σ. 381.

[9] Βλ. G. Fontanini, *Historia Literaria Aquilejensis*, V, 9, Rome, 1742, σ. 317: «*De justitiatot accusationum, quae in Euagrium cumulantur, Deus judex est. Pro eo interim stat, quod crimen Origenismivirisetiamsanctitatevenerandis fuerit impactum: quos inter Chrysostomoprimas deberi, a nullo ignoratur. Scripta Evagrii, quae, supersunt, passim laudari certissimum est, etiam quae Rufinum interpretem habuerunt*». Πρβλ. PL 21, 203A.

[10] Βλ. O. Zöckler, *Evagrius Pontikus. Seine Stellung in der altchristlichen Literatur - und Dogmengeschichte*, Minich, 1893, σσ. 86-87.

[11] Ο Ζöckler έκλεινε την μελέτη του για τον ωριγενισμό του Ευαγρίου (σσ. 82-91)

εκφράζοντας την ευχή να δημοσιευθούν τα σωζόμενα στα αρμενικά και μέχρι τότε ανέκδοτα

«*Wenn das von ihm schriftlich Hinterlassene oder von seinen Schülern nach Vorträgen von ihm schriftlich aufgezeichnete einst in vollere Umfang zu unserer Kenntniss gelangt sein wird, werden wir sein Verhältniss wohl zum Origenismus wie zu den etwasonst noch ihn beeinflussenden Lehreinseitigkeiten mit grösserer Sicherheit, als dies augenblicklich möglich ist, zu bestimmen imstande sein*», ό.π., σ. 91.

[12] Βλ. L. Duchense, *Histoire ancienne de l'Église*, 3 vol., Paris, 1907-1910, σ. 41.

[13] Βλ. Cavallera, *Saint Jérôme, sa vie et son œuvre*, 2 vol., Louvain, 1922, σ. 204.

<https://bit.ly/3xelplg>